

Schenking of voldoening aan een natuurlijke verbintenis?

MR. I.R.J. THIJSSSEN

In deze bijdrage wordt eerst kort ingegaan op de wettelijke regelingen welke betrekking hebben op schenkingen, natuurlijke

*Mr. I.R.J. Thijssen
is werkzaam als
stafjurist bij het
Gerechtshof
Amsterdam*

verbintenissen, schenkingsrechten en het begrip 'dringende morele verplichting'. Vervolgens wordt een samenvatting gegeven van een drietal recente (hof)uitspraken

waarin het begrip 'dringende morele verplichting' nader wordt ingevuld. Deze bijdrage eindigt met een conclusie.

1. Wettelijke regelingen bij schenkingen en natuurlijke verbintenissen

Schenkingen worden bij de verkrijger belast met schenkingsrecht. In art. 7:175, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW) wordt de schenking gedefinieerd als een overeenkomst om niet, die er toe strekt dat de ene partij, de schenker, ten koste van eigen vermogen de andere partij, de begiftigde, verrijkt. Civielrechtelijk is de voldoening aan een natuurlijke verbintenis niet hetzelfde als een schenking. Van een natuurlijke verbintenis is sprake indien ten aanzien van een ander een dringende morele verplichting bestaat en de naleving daarvan, ofschoon rechtens niet afdwingbaar, als voldoening van een aan die ander toekomstige prestatie moet worden aangemerkt (art. 6:3 BW). Om te voorkomen dat natuurlijke verbintenissen zouden worden voorgewend om gelden zonder heffing van schenkingsrecht over te hevelen, is in art. 1, derde lid, Successiewet een fictie opgenomen dat voor de toepassing van de Successiewet onder schenking onder meer wordt verstaan de voldoening aan een natuurlijke verbintenis. Heffing is echter niet wenselijk in gevallen wanneer men werkelijk voldoet aan een natuurlijke verbintenis en dus geen sprake is van vrijgevigheid. Vandaar dat ingevolge art. 33, eerste lid, onder 12°, Successiewet de voldoening aan een

natuurlijke verbintenis is vrijgesteld van schenkingsrecht. De enigszins omslachtige methode om eerst de voldoening aan een natuurlijke verbintenis als een (belaste) schenking aan te merken en die vervolgens weer vrij te stellen van schenkingsrecht heeft te maken met de bewijslastverdeling. Degene die stelt dat sprake is van een natuurlijke verbintenis zal dat moeten bewijzen, zodat in dat geval de heffing van schenkingsrecht achterwege kan blijven.

Zoals gezegd is pas sprake van een natuurlijke verbintenis indien ten aanzien van een ander een dringende morele verplichting bestaat en de naleving daarvan, ofschoon rechtens niet afdwingbaar, als voldoening van een aan die ander toekomstige prestatie moet worden aangemerkt. Dringende morele verplichtingen bestaan veelal uit het voorzien in het levensonderhoud van familieleden, (ex-)echtgenoten en partners. Of een dergelijke verplichting bestaat, moet worden beoordeeld naar maatschappelijke opvattingen, waarin ligt besloten dat bij het beantwoorden van deze vraag een objectieve maatstaf moet worden aangelegd, die uitsluit dat het subjectieve inzicht van degene die zich gehouden acht, beslissend is (o.a. HR 26 juni 1991, nr. 27 395, BNB 1991/237). Als gevolg van de wijzigende maatschappelijke opvattingen is het begrip natuurlijke verbintenis in de loop der jaren niet onveranderd gebleven.

*Een dringende
morele verplichting*

2. Recente (hof)uitspraken

2.1 Uitspraak Hof Amsterdam van 12 december 2002 (V-N 2003/17.18)

Belanghebbende, X, heeft twintig jaar ongehuwd samengewoond met C. Op grond van een samenlevingscontract ontvangt X na de beëindiging van de samenwoning een financiële tegemoetkoming van C ter grootte van f 140.000 zodat X daarmee een zelfstandige financiële huishouding kan starten. In het jaar van beëindiging van de samen-

woning bedroegen de bruto arbeidsinkomsten van belanghebbende f 56.190 en die van C f 205.295. In geschil is of deze financiële tegemoetkoming is aan te merken als voldoening aan een natuurlijke verbintenis en als zodanig is vrijgesteld van schenkingsrecht.

Volgens het hof vloeit uit de samenlevingsovereenkomst voor C een verplichting voort om aan belanghebbende een bedrag te betalen zodat X daarmee een zelfstandige financiële huishouding kan starten. Aan deze verplichting was volgens het hof een opschortende voorwaarde verbonden, welke voorwaarde bij het beëindigen van de samenleving is vervuld, met als gevolg dat het gehele bedrag van f 140.000 ten tijde van de beëindiging van de samenwoning door belanghebbende is verkregen krachtens schenking en er derhalve schenkingsrecht is verschuldigd.

Scheidingsuitkering is schenking

Volgens het hof is geen sprake van een natuurlijke verbintenis, nu op C geen dringende morele verplichting rust een financiële bijdrage in het levensonderhoud van X te leveren. Een arbeidsinkomen van f 56.190 is naar maatschappelijke opvattingen en onder normale omstandigheden voldoende voor het voeren van een zelfstandige huishouding, aldus het hof. Dat het inkomen van ex-partner C aanzienlijk hoger is, doet daaraan niet af.

2.2 Uitspraak Hof 's-Hertogenbosch van 16 juli 2003 (V-N 2003/59.26)

Belanghebbende, X, is met A in gemeenschap van goederen gehuwd. In 1990 wordt de echtscheiding uitgesproken. In het echtscheidingsconvenant werd onder meer overeengekomen de tot de huwelijkse gemeenschap behorende aandelen A Beheer BV aan A toe te scheiden. De waarde van de aandelen bedroeg ten tijde van de echtscheiding f 880.000. Voor de toegescheiden aandelen kreeg X van A in totaal een bedrag van f 220.000 waarbij X middels een akte van dading afstand deed van haar rechten wegens onderbedeling op een bedrag van f 220.000 omdat betaling van een hoger bedrag dan f 220.000 voor A financieel niet haalbaar was. Nadat A de aandelen A Beheer BV tien jaar later, in 2000, verkoopt, besluit hij alsnog het bedrag van de overbedeling in termijnen aan X uit te keren. In geschil is of het termijnbedrag van f 5500 dat A daarom in 2000 aan X heeft betaald, is vrijgesteld van schenkingsrecht omdat sprake is van een natuurlijke verbintenis.

De akte van dading, waarbij belanghebbende afstand heeft gedaan van haar rechten op een bedrag van f 220.000, vat het hof aldus op dat belanghebbende door middel van deze akte slechts afstand deed van haar recht tot afdwingbaarheid

van de nakoming van het haar, ten gevolge van de overbedeling van A, toekomende bedrag van f 220.000. Dit brengt volgens het hof mee dat het vorderingsrecht van belanghebbende, c.q. de schuld van A, als zodanig in stand bleven. Volgens het hof vloeit de vrijwillige terugbetaling van het bedrag van de overbedeling aan de ex-echtgenote voort uit een dringende reden van moraal en fatsoen en uit dien hoofde kan worden geacht te hebben gestrekt ter voldoening aan een natuurlijke verbintenis. Derhalve is geen schenkingsrecht verschuldigd.

*Vrijwillig
terugbetalen van
overbedeling:
geen schenking*

2.3 Uitspraak van Hof 's-Hertogenbosch van 17 september 2002 (V-N 2003/5.25)

Belanghebbende, X, en zijn broer A waren van jongs af aan werkzaam in het agrarische bedrijf van hun vader. Toen vader in verband met zijn leeftijd de exploitatie van het bedrijf wilde beëindigen, hadden beide zonen belangstelling om het bedrijf over te nemen en voort te zetten. Omdat het bedrijf te klein was om door beide zonen geëxploiteerd te worden, werd besloten dat de vader in 1980 het bedrijf zou overdragen aan zijn oudste zoon A tegen een prijs die een lonende exploitatie nog net mogelijk maakte (namelijk tegen de agrarische waarde van f 420.000 in plaats van de vrije verkoopwaarde van f 1.024.800). Tussen 1980 en 1991 heeft A het bedrijf voortgezet, waarbij zijn broer X in zijn vrije tijd op het bedrijf werkzaamheden bleef verrichten zonder daarvoor betaald te worden. In 1991 heeft A, ter voorkoming van onteigening, een groot gedeelte van de grond van het agrarische bedrijf aan de gemeente overgedragen, aangezien de gemeente op deze grond een bestemmingsplan had geprojecteerd. Deze overdracht geschiedde tegen een koopsom die ver boven de agrarische waarde lag. Bij deze overdracht heeft A bedongen dat zijn broer X als eerste de keuze zou hebben een perceel bouwgrond in dit nieuwe bestemmingsplan aan te schaffen tegen een voordelige prijs. Van deze optie maakte X gebruik en zijn voordeel bedroeg uiteindelijk f 36.000. In geschil is of het voordeel dat A aan X heeft laten toekomen, is vrijgesteld van schenkingsrecht omdat sprake is van een natuurlijke verbintenis.

Het hof oordeelde dat A het agrarische bedrijf in 1980 voordelig heeft verkregen. De Belastingdienst heeft dit voordeel indertijd niet belast om de voortzetting van het bedrijf, tegen een nog net lonende exploitatie, niet in de weg te staan. Nu in 1991 een belangrijk gedeelte van de grond door A

wordt overgedragen tegen de vrije verkoopwaarde en het bedrijf vanwege deze verkoop wordt beëindigd, is er geen reden meer om het in 1980 verkregen voordeel bij A te laten, omdat de reden waarom dit gebeurde (namelijk een net lonende exploitatie mogelijk maken) is komen te vervallen. Om (onder meer) deze redenen was het hof van oordeel dat A jegens zijn broer X een dringende morele verplichting heeft van zodanige aard, dat naleving daarvan naar maatschappelijke opvattingen van de personen in de agrarische wereld werkzaam, als voldoening van een aan X toekomende prestatie moet worden aangemerkt. Derhalve is de bevoordeling vrijgesteld van schenkingsrecht omdat sprake is van een (gedeeltelijke) voldoening aan een natuurlijke verbintenis jegens X.

3. Conclusie

Zoals uit de eerste twee gevallen ook wel blijkt, komt de vraag of sprake is van een voldoening aan een natuurlijke verbintenis of van een schenking in de praktijk vaak op bij (echt)scheidingen. Indien de ene partner aan de andere partner meer uitkeert dan hem volgens een samenlevingscontract of huwelijkse voorwaarden toekomt, speelt deze vraag onmiddellijk. In het eerste geval werd een schenking aangenomen, maar het is de vraag wat er zou zijn gebeurd als geen sprake was geweest van een samenlevingscontract of als sprake was geweest van een huwelijk (met 'koude' uitsluiting) en echtscheiding. Het is niet ongewoon dat de rijke echt-

genoot zich in die situatie, naast zijn alimentatieplicht, geroepen voelt iets extra's te doen voor de arme partner. In aansluiting daarop: in de tweede casus valt op dat bij de echtscheiding, toen de man dus flink werd overbedeeld, blijkbaar geen schenking werd aangenomen; de vraag of sprake was van een schenking deed zich pas voor toen de man het bedrag van de overbedeling ging terugbetalen. Uit de tweede en derde uitspraak kan afgeleid worden dat de hoven vrij snel bereid zijn om een natuurlijke verbintenis te accepteren als sprake is van de terugbetaling van een eerder verkregen voordeel. Dat gold voor de man die aan zijn ex-vrouw het bedrag terugbetaalde waarmee hij ooit was overbedeeld en voor de ene broer die aan de andere broer een voordeel liet toekomen na een bedrijfsoverdracht waarbij de eerste was bevoordeeld ten opzichte van die ander. In de laatste casus zou de inspecteur ook hebben kunnen stellen dat het voordeel voor de tweede broer aan hem was opgekomen voor het werk dat hij, blijkbaar, al die jaren zonder beloning had verricht in het bedrijf. Dan zou geen sprake zijn geweest van een schenking, maar van een natuurlijke verbintenis, maar mogelijk tevens van inkomsten uit arbeid en wat dus zou kunnen leiden tot heffing van inkomstenbelasting. De voldoening aan een natuurlijke verbintenis hoeft derhalve niet (alleen) in de schenkings sfeer te liggen. Zo kan bijvoorbeeld ook de voldoening van een bedrag naast alimentatie in bepaalde gevallen als een afkoop van (een deel van) de alimentatie worden beschouwd en derhalve gevolgen hebben voor de inkomstenbelasting.